

## Intelectualii și istoria

Prof. univ. dr. Simona ANTOFI,  
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

**Abstract:** *The Romanian intellectuals and their political commitment become one central issue in focus of Manea-Kanterian dialogue (before and after 1990). The different situations of intellectuals' position towards the regime (overt or covert political commitment or, on the contrary, total disapproval) are honestly and objectively approached.*

**Keywords:** *ideology, intellectuals' betrayal, literature, debate.*

Secvența intermediară a *Curierului de Est. Dialog cu Edward Kanterian*<sup>1</sup>, datată martie 2007, aduce, în prim-planul cărții vorbite, un periplu rememorat prin marile capitale culturale ale lumii – și ale exilului interior și exterior al scriitorului evreu de limbă română, Norman Manea – Berlin, Amsterdam, frumosul oraș Leningrad, New-York, Ierusalim, București. Spații în care interlocutorul lui Kanterian s-a (re)cunoscut ca cetățean al lumii dar nu mai puțin ca scriitor evreu de limbă română. Recuperând deopotrivă spații ale diasporei evreiești atât de dinamice, de diferite și de nevralgice, totodată, recuperarea autobiografică așează Bucureștiul printre spațiile privilegiate ale istoriei personale și ale memoriei: „În pofida opresiunii polițiste, Bucureștiul mi-a dat o senzație juvenilă, de ieșire din țarc, din provincialitate, din atmosfera prea serioasă bucovineană. Veneam dintr-o Bucovină așezată, în care se mai păstra influența austriacă, într-un București dinamic, cu vivacitate de metropolă ușor frivolă, seducătoare.”<sup>2</sup> Aventura obținerii prețiosului buletin de București nu umbrește frumusețea spirituală și arhitectonică a orașului, în pofida raționalizării curentului electric, a lipsei cărților, a celor două ore de program la televizor etc.

Plecat în exil la a doua tinerețe, Norman Manea continuă să ducă cu sine stigmatul etniei – rapid convertit în prețioasă unitate de măsură identitară –, limba română, dragostea pentru cultura română și statutul de Clovn Alb, aflat în etern conflict cu Autoritatea, fie aceasta politică sau

---

<sup>1</sup> Norman Manea, *Curierul de Est. Dialog cu Edward Kanterian*, Polirom, 2010.

<sup>2</sup> Idem, p. 140.

culturală: „Eram și am rămas, se pare, un caz special, nu foarte confortabil pentru Autoritate, fie ea politică sau culturală.”<sup>1</sup>

Pe acest fond, al relațiilor tensionate cu instituțiile culturale din România, și cu reprezentanții acestora, decernarea premiilor Médicis și McArthur nu pot concura, totuși, cu efectul de bumerang al eseului *Felix culpa*. Autoanaliza *Întoarcerii huliganului* devine, în acest context, o *punere în abis* cu efect metatextual retroactiv și cu funcția de a redimensiona – printr-o grilă de lectură proprie, a autorului însuși – semantica de profunzime a cărții. Miza *Întoarcerii huliganului* rezidă, prin urmare, în validarea unei opțiuni de scriitură – reflex al modului în care Norman Manea înțelege raportul literatură/memorie/realitate – „Scriu, în general, ceea ce cunosc prin experiența trăită sau ceea ce imaginez. În literatură nu sunt niciodată strict autobiografic, memorialistic, dar scrisul meu este conectat la experiența mea de viață, de gândire și imaginație.”<sup>2</sup> – precum și în (auto)lămurirea în privința a trei mari experiențe colective: „M-am confruntat personal cu trei mari experiențe colective – Holocaustul, comunismul, exilul - , azi deja, toate, prezente în literature, nu doar în istorie, și devenite clișee. Am încercat în abordarea acestor teme o premisă personală.”<sup>3</sup>

De aici, discuția alunecă la modul în care dictatura comunistă a modelat generații întregi de tineri, mai bine pregătiți pentru eșec, crede Norman Manea, decât noile generații, modelate de consumism, din România, din America sau din altă parte: „Invidiez noua generație pentru bunăstare, pentru libertatea sexuală, pentru libertatea existenței lor, pentru accesul la informație. Noi nu le-am avut. Dar nu-i invidiez pentru felul cum i-a deformat societatea consumistă, individualistă, canonizată în reclame și clișee. Așa cum am suferit și prin ce am trecut, zic că, totuși, a fost interesant traseul nostru și a fost intens, autentic.”<sup>4</sup>

*Între oglinzi paralele* se situează, apoi, Imre Kertész, scriitorul nobelizat pentru care experiența lagărului de concentrare a însemnat calea către autorevelare, cu „efect formativ, pedagogic.”<sup>5</sup> În termenii scriitorului, invitat de ambasadorul israelian la Berlin să spună ceva despre evreitatea sa, „Eu am fost la Auschwitz. Alt tip de evreitate nu am. Sigur, am o mare

---

<sup>1</sup> Idem, p. 147.

<sup>2</sup> Idem, p. 154.

<sup>3</sup> Ibidem.

<sup>4</sup> Idem, p. 162.

<sup>5</sup> Idem, p. 163.

simpatie pentru cei care au suferit, aş dori ca Israelul să supravieţuiască, oamenii de acolo să trăiască fericiţi. Dar eu nu am credinţă iudaică, nu am educaţie iudaică. Eu am fost la Auschwitz. Asta este identitatea mea iudaică.”<sup>1</sup>

O altă ipostază retroactivă, de asemenea, dar în alt mod, a evreităţii, o ilustrează Paul Celan. Neputând să supravieţuiască traumei cu rădăcini entice, în care memoria înrobitoare a Estului se asociază cu dinamismul şi vitalitatea Vestului, Celan se sinucide. Un alt caz exemplar, din perspectiva evreităţii percepute ca traumă, ca vină şi ca pedeapsă, este cel al lui Fundoianu, mort, după cum se ştie, la Auschwitz, iar o comparaţie între cei doi i-ar putea, eventual, lămuri lui Norman Manea, posesor, şi el, al unei identităţi hibride şi traumatice, propria sa situaţie identitară în raport cu Istoria şi cu ceilalţi: „Am scris despre el şi Fundoianu, imaginând un fel de întâlnire post-mortem. Doi poeţi foarte diferiţi, unul care a avut presentimentul catastrofei şi a fost ucis la Auschwitz, celălalt care a trăit şi supravieţuit războiului, pierzând o parte din familie, supravieţuind şi ca poet, deportat definitiv, împreună cu poezia sa, în rana tragediei părinţilor şi poporului lui, retrăită într-o poezie a interiorităţii fisurate, intransmisibile, într-o limbă poetică netranzitivă, codificată.”<sup>2</sup>

Născut şi format intelectualiceşte în cultura română, purtător al unei puternice amprente evreieşti, şi trăind, apoi, douăzeci de ani în America, Norman Manea continuă să scrie, totuşi, în limba română: „Româna a fost limba cu care am intrat în lume, apoi limba educaţiei şi lecţiilor mele de început, limba iubirii şi a prieteniei şi a familiei în care creşteam, a fost şi limba de lemn a Autorităţii – interesant de scrutat – în vremea vârstelor mele româneşti, a fost şi a rămas, în mare măsură, limba interiorităţii mele, care a trăit cu şi cu mine, în toate etapele formative, adică, practice, în toată biografia, incluzând bătrâneţea.”<sup>3</sup> Limba unui scriitor este *casa sa*, locuinţa sa spirituală, forţa şi identitatea sa ireductibilă, în fond. Şi alţi evrei – americanul Philip Roth, israelianul Yeshayahu Leibowitz, om de ştiinţă şi filosof, românul-evreu de la Dunăre, Mihail Sebastian, evreul praghez Kafka, austriacul Freud sau cardinalul catolic al Parisului, Jean-Marie Lustiger, născut evreu, ilustrează forme diferite, dar substantial asemănătoare, ale evreităţii.

---

<sup>1</sup> Idem, p. 164.

<sup>2</sup> Idem, pp. 167 – 168.

<sup>3</sup> Idem, p. 175.

Văzând lucrurile din această perspectivă, avantajele hibridizării/hibridității identitare sunt multiple: „Mă simt privilegiat a nu avea o clară identitate sau a poseda o identitate plurivalentă și confuză, care depășește mitologia unui anume grup social sau etnic sau politic sau lingvistic.”<sup>1</sup>

Și, din nou, *cazul* Eliade. Situat între primejdia bolșevismului – cât de reală și de puternică nu se putea decât bănuși pe atunci – și forța Germaniei hitleriste, intelectualul român face, într-o perioadă de mare fierbere politică, o alegere explicabilă, în context, cel puțin până la un punct, a naționalismului extrem, și nu este singurul. Lucrurile se cunosc prea bine. Tocmai de aceea, măsura procustiană pe care Norman Manea și interlocutorul său o aplică *cazului* Eliade denaturează, prin scoaterea din context, opțiunea ideologică a savantului. Exonerându-l, în același timp, pe romancierul francez Louis Ferdinand Céline, feroce antisemit, de aceeași culpă – prin invocarea uriașului său talent de scriitor.

Cât despre rostul – și rolul – intelectualilor în spațiul socio-cultural și politic actual, evidența diferențelor dintre spațiul American și cel European (intelectualul este rareori întâlnit pe scena publică, în calitate de formator de opinie sau măcar de consultant – în primul caz, dar este regăsit angajându-se adesea în controverse ideologice cu efecte grave, în cel de-al doilea caz) reprezintă, pentru Norman Manea, încă o componentă a exilului pe care scriitorul român/est-european trebuie să și-o asume.

Dincolo de dezbaterile care aduce în discuție numeroase cazuri de intelectuali de marcă, ce au făcut opțiuni ideologice care s-au dovedit, imediat sau ulterior, greșite și cu consecințe grave – Nicolae Manolescu, Roger Garaudy, din nou Mircea Eliade, cel din *Jurnalul portughez* sau care au optat deschis, de la bun început, pentru o situație ideologică neangajată în societate – Thomas Mann și Saul Bellow, există o certitudine în ceea ce privește natura particulară a creatorului: „A existat întotdeauna în artist și în intelectual o mare fascinație față de existent pur și simplu. Viața așa cum e ea, direct, imediată. Un soi de frustrare și un sentiment al inferiorității față de oamenii care trăiesc direct, din plin.”<sup>2</sup>

## Bibliografie

---

<sup>1</sup> Idem, p. 191.

<sup>2</sup> Idem, p. 259.

Manea, Norman, *Curierul de Est. Dialog cu Edward Kanterian*, Polirom, 2010.  
Goldiș, Alex, *Fermitatea nuanței*, în „Cultura literară”, nr. 312, 2011, disponibil la adresa <http://revistacultura.ro/nou/2011/02/fermitatea-nuantei/> - accesat la 1.10.2012.  
Buleu, Constantina Raveca, *Dialoguri cu Norman Manea*, disponibil la adresa <http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=1375> – accesat la 1.10.2012.